

בכיכר "תחריר" עם נגיב מחפוז

עשרות אם לא מאות שעות ביליתי בחברתו של הסופר המנוח נגיב מחפוז בקומה השנייה של קפה "עלי באבא" מעל לכיכר תחריר בקהיר, לאורך שנות השמונים של המאה שעברה. אלה היו ימים יפים שלא אשכחם לעולם. הייתי קם מוקדם בבוקר ואין לעבר בית הקפה כדי להדביק את הסופר הדגול בשבתו יחיד שם, שכן הוא היה עוזב את דירתו שבגדה השנייה של הנילוס בשעה 6:30 וצועד לאטו לכיוון הכיכר הגדולה שבמרכז העיר. כמה דקות לפני השעה שמונה היה מגיע, מתיישב וזומין קפה. היה מסתפק בכמה שאיפות מהנוזל המהביל, ועובר לעיין בעיתוני הבוקר, שקנה בדוכן העיתונים שבכיכר. השעה 8:00 בבוקר היתה קריטית עבורי, שכן בין השעות 9:00 ו-9:30 נהגו להגיע מכרים נוספים של מחפוז וכבר לא הייתי זוכה למלוא הקשב שהיה מנת חלקי כשישבנו שנינו לבדנו, זה מול זה. בשעה 10:30 היה קם ממקומו ועולה על מוניית שהסיעה אותו לדירתו.

נוכרתי, כמובן, בשעות המופלאות האלה בשלושת השבועות שבהם התחוללה המהפכה ההיסטורית של צעירי קהיר בכיכר תחריר, החל בשבוע האחרון של ינואר. התמונות שהביאו לנו מסכי הטלוויזיה בלא הרף היו עבורי דוגמה חיה של תנופה מהפכנית אדירה, שלא הזדמן לי לראות כמותה בשום מקום אחר. זה למעלה מחמישים שנה אנו שומעים על "מהפכות", בעיקר בארצות המזרח התיכון, אך עתה ברור לנו יותר מאי פעם ששום מהפכה או בדל־מהפכה לא התרחשה באזורנו לאורך התקופה הזאת (להוציא, כמובן, את ההתקוממות שאירעה בתוניס בחודשים האחרונים). הפיכות צבאית? כן. תפיסת תחנות שידור והריגת המנהיגות מול מצלמות הטלוויזיה? כן, בהחלט, הכל, רק לא מהפכה. והנה לפתע בא היוצא מן הכלל המלמד על הכלל, ובגדול!

רק חוזה יכול בימים אלה לנבא מה תביא ההתקוממות העממית הזאת בעקבותיה. נפילת מובאראק וערעור משטרו לא נחזו בחודשים האחרונים ואפילו לא בשנים האחרונות. ובישראל קיימת עתה דאגה באשר לשאלה "מה ילד יום?" אבל מי יודע? אולי השלמנו בשנים האחרונות עם המצב הסטטי ששרר ביחסי שתי ארצותינו? מבחינה מדינית צבאית התקיים אמנם שקט, והשלום הקר היה שלום בכל זאת ואף על־פי־כן. אולם עתה נפתחה מנהרה חדשה אל העתיד. במשך ימי ההתעוררות בכיכר "תחריר" הבטנו חזור והבט בפניהם ובתנועות גופם של מיליוני המפגינים, וכל מה שראינו היה רצינות ותקווה. לא שמענו דיבורים צורמים, עוינים או מאיימים, אלא בשולי השוליים של זירת ההתרחשות. נוכחותם של קנאי האסלאם ברחובות קהיר היא עובדה שאין להתעלם ממנה, אבל בכל מה שחזו עינינו בשלושת שבועותיה של המהפכה לא התקבל הרושם שהם מכתבים את הטון, ואין כל סימן שהם מרוצים ממה שעניינם רואות בכיכר הגדולה, כאשר הנוער החילוני בלבשו ובסיסמאותיו משמיע את הקולות הרועמים ביותר. המיליונים זעקו נגד הדיקטטורה, נגד השחיתות, נגד הקיפאון והקיפוח החברתי. כעת, עם שוך ההפגנות ועזיבתו של מובאראק, אנו עדים למצב חדש, שברגע זה איש אינו יכול לנחש את טיבו ואת מגמתו. אולם בשום אופן אין אפשרות שמה שהיה הוא אשר היה.

בתוניס, שהקדימה את קהיר בשבועות אחדים, שומעים אנו עתה על "שקיעת האבק" ועליית מה שנראה כמציאות חדשה ומבטיחה. לא הקנאים ולא הצבא הם בעלי הדעה ברחוב התוניסאי. כמובן, אין לגזור גזרה שווה בין שתי הארצות, שכן בתוניסיה כוחם של קנאי האסלאם דוכא דווקא על ידי המשטר המודח, ואילו במצרים קיימת עדיין האפשרות שהאחים המוסלמים יתעשתו ייטלו יוזמה.

ומצדנו, דומני שטיפ־טיפת אמון ברוחו של העם המצרי ובמוחו הישר שנגלה עכשיו עשויה להשתלם במהרה בימינו. במצרים קיימים חוגים רבים שעוונותם לישראל אינה סימן הכר לזהותם ולמגמותיהם. רבים שם אנשי המעשה שהיו רוצים למצוא דרכים אלינו, אך במסגרת משטרו של מובאראק לא זכו לעידוד ממשי. ואולי יעלה משקלם עתה? נכון הוא שבקרב אנשי הרוח, שקולם נשמע בעשורים האחרונים, מעטים היו שהלכו בדרכו של נגיב מחפוז וקיבלו בלא עוררין את רעיון ההתפייסות בין שתי ארצותינו. אולם בשיחות מלב אל לב אתה שומע גם בחוגים אלה קולות חיוביים. לפני כשנה תקפו כמה מבקרים ספרותיים במצרים את המשוררת אימאן מרסאל על שהסכימה שספר שיריה גיאוגרפיה חלופית יתורגם לעברית ויופיע בישראל. אולם לצד המגנים והמתריסים נשמעו גם פורסמו תגובות של עשרות אזרחים מצרים שעודדו את המשוררת ובירכו אותה על הופעת ספרה בישראל. ואולי מסמן המקרה הזה את משהו ממה שהעתיד שומר עבורנו?

חצי
פיוח
אמל דונקול
מערבית: פרץ־דרור בנאי

הפרק הראשון מתוך 'שיר עוגת האבן'

הנָצְבִים עַל סֶף הַטֶּבַח

תִּשְׁלַפוּ אֶת הַנֶּשֶׁק!

צָנַח הַמּוֹת, וְנִפְרַם הַלֵּב כְּמַחְרָזוֹת.

וְהֵדֵם נֶגֶר עַל הַצְּעִיף!

הַדִּירוֹת קִבְּרִים

וְתֵאֵי־הַכְּלֵא קִבְּרִים

וְהַמְרַחֵב קִבְּרִים

שָׂאוּ אֶת הַנֶּשֶׁק

וּבֹאוּ בְּעֵקְבוֹתַי!

אֲנִי חֲרַטְתִּי הַמַּחֵר וְהָאֲמֵשׁ

הַגְּלִי: שְׁתֵּי עֲצָמוֹת... וְגִלְגֵּלֶת

וְסִסְמַתִּי: הַכֶּבֶד!

לא במקרה מכונה אמל דונקול (1940-1983, יליד כפר אלקלעה שבמצרים עילית) "נסִיךְ שִׁירַת הַסִּירוּב". בשירים שלו מתחדדות החרבות, האדום אינו מיץ עגבניות והדגל הוא לא פחות מ"שתי עצמות... וגולגולת". האסוציאציה מעט פיראטית, ואמל דונקול מטלטל את אוניות השיר אל הסערה, אל המקום שאפילו הגלים לא ישתפו את הדם מהצעפים.

רוני סומך